Commissie voor de
milieueffectrapportage

Water en bodem in milieueffectrapportage

Water en bodem bepalen in belangrijke mate wat in een gebied mogelijk is en welke keuzes toekomstbestendig zijn. Deze factsheet beschrijft essentiële informatie over kwaliteit en kwantiteit van water en bodem in een plan-MER en project-MER.

Wat moet een goed milieueffectenrapport laten zien?

- Wat zijn de huidige toestand en kwetsbaarheid van het water- en bodemsysteem?
- Hoe zal het systeem zich zonder het plan of project ontwikkelen?
- Welke functies passen goed bij een gebied of locatie?
- Waar en wanneer zijn aanvullende maatregelen nodig?
- Is de ontwikkeling op deze locatie verantwoord?
- Hoe robuust en aanpasbaar is het plan of project op lange termijn?

Het milieueffectenrapport (MER) maakt transparant welke effecten, risico's en onzekerheden een besluit met zich meebrengt. Door alternatieven en maatregelen te onderzoeken, helpt het MER om water en bodem en de daarvan afhankelijke belangen volwaardig mee te wegen bij het besluit over een plan of project.

Waarom is dit belangrijk?

Nederland loopt steeds vaker tegen de grenzen van het water- en bodemsysteem aan. Klimaatverandering vergroot de kans op droogte, wateroverlast, verzilting en overstromingen. Tegelijkertijd daalt op veel plekken de bodem, staan grondwatervoorraden onder druk en voldoet de waterkwaliteit niet aan de gestelde doelen. Dit kan gevolgen hebben voor onder meer woningbouw, landbouw, natuur, infrastructuur en de energie- en drinkwatervoorziening.

Water en Bodem Sturend

In 2022 heeft de minister van IenW de Kamerbrief 'Water en Bodem Sturend' aan de Tweede Kamer gestuurd. De cruciale rol van water en bodem voor de ruimtelijke ordening is uitgewerkt in 33 structurerende keuzes. Het Ruimtelijk Afwegingskader Klimaatadaptieve gebouwde omgeving (2024) van IenW en BZK is een belangrijke bouwsteen voor de implementatie van deze keuzes.

De vertaling en uitwerking hiervan vindt plaats in de Nota Ruimte, het Nationale Waterprogramma en in omgevingsvisies en programma's van provincies en gemeentes.

Breng eerst het systeem in beeld

Begin vroeg in het planproces met een analyse van het water- en bodemsysteem. Beschrijf:

- hoe grondwater, oppervlaktewater en bodem met elkaar samenhangen;
- de huidige toestand en de verwachte ontwikkeling zonder het plan of project;
- kwetsbaarheden, zoals droogte, wateroverlast, bodemdaling, verzilting en onvoldoende waterkwaliteit;
- de draagkracht van het systeem en de verschillen binnen het gebied.

Een landschapsecologische of ecohydrologische systeemanalyse brengt deze samenhang in beeld. Als het past bij het besluit, kan een analyse op hoofdlijnen voldoende zijn. Kies ook het schaalniveau dat bij het besluit past: voor een omgevingsvisie van een provincie of

gemeente kan bijvoorbeeld een heel stroomgebied relevant zijn, bij een specifiek project is dat een kleiner gebied.

Gebruik water en bodem bij het ontwikkelen van alternatieven

Gebruik de systeemanalyse niet alleen om effecten te beoordelen, maar vooral om alternatieven te ontwikkelen. Onderzoek:

- welke functies bij het systeem passen en op welke locaties;
- welke locaties minder geschikt of zelfs ongeschikt zijn;
- welke inrichting ruimte laat voor waterberging, infiltratie en toekomstige aanpassingen;
- hoe het plan of project het water- en bodemsysteem of de waterkwaliteit kan verbeteren.

Als al een locatie is gekozen, breng dan een maximaal klimaatbestendig alternatief in beeld (zie kader). Laat zien welke ruimte en maatregelen nodig zijn en wat dit betekent voor andere functies en ruimteclaims. Zo worden keuzemogelijkheden zichtbaar.

Kijk verder dan de planperiode

Veel ruimtelijke keuzes werken tientallen jaren door. Beschouw daarom, afhankelijk van levensduur en aanpasbaarheid, de situatie in 2050, 2100 en zo nodig daarna. Gebruik scenario's voor klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling. Beschrijf onzekerheden en onderzoek:

- of het plan onder verschillende toekomstscenario's uitvoerbaar blijft;
- of aanpassing later mogelijk en betaalbaar is;
- welke maatregelen achter de hand nodig zijn;
- of het besluit toekomstige generaties beperkt of hoge herstelkosten veroorzaakt.

Dit maakt duidelijk hoe kan worden voorkomen dat problemen worden afgewenteld naar andere gebieden, functies of toekomstige generaties.

Beoordeel effecten en uitvoerbaarheid

Breng de gevolgen voor de kwaliteit en kwantiteit van bodem, grond- en oppervlaktewater duidelijk in beeld. Toets waar relevant aan doelen en regels voor onder andere waterveiligheid, wateroverlast, drinkwater, natuur en de Kaderrichtlijn Water. Maak duidelijk of maatregelen technisch, ruimtelijk en financieel uitvoerbaar zijn, wie ervoor verantwoordelijk is en hoe effecten en maatregelen worden gemonitord.

Gebruik beschikbare hulpmiddelen

Er zijn veel hulpmiddelen beschikbaar die in een MER gebruikt kunnen worden:

- ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving
- maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving
- praktijkgids voor een ontwerpende aanpak
- kennisportaal klimaatadaptatie

Woningbouw Gnephoek

De polder Gnephoek in de gemeente Alphen aan den Rijn is al jaren in beeld als woningbouwlocatie, ondanks de kwetsbaarheden van dit laaggelegen gebied.

In het MER is 'water en bodem sturend' als randvoorwaarde opgenomen. Dat leidde tot een maximum van 5.500 woningen (eerder werden 8.000 tot 10.000 woningen overwogen) en tot veel ruimte voor water en groen. Daarnaast is een alternatief 'water, bodem en natuur' onderzocht met extra maatregelen en zijn alternatieven expliciet beoordeeld op klimaatbestendigheid op de zeer lange termijn.

Meer weten?

Heb je vragen over hoe water en bodem een plaats moeten krijgen in een milieueffectrapport? Bel, mail of kom langs. We staan je graag te woord.

- Pieter Jongejans – 030 234 7640 –pjongejans@eia.nl
- Lotte Geense – 030 234 7623 – lgeense@eia.nl